Ulakbilge
Sosyal Bilimler Dergisi

TEKSTİLİN TARİHSEL EVRİMİ VE LİF SANATI BAĞLAMINDA ÜÇ BOYUTLU SANATSAL İFADEYE DÖNÜŞMESİ

Nevzat ATALAY
Doç. Dr., İzmir Demokrasi Üniversitesi, nevzatatalay@gmail.com, ORCID: 0000-0003-1452-3454

Atalay, Nevzat. "Tekstilin Tarihsel Evrimi ve Lif Sanatı Bağlamında Üç Boyutlu Sanatsal İfadeye Dönüşmesi". ulakbilge, 94 (2025/1): s. 1–23. doi: 10.7816/ulakbilge-13-94-01

ÖZ

Tekstilin evrimsel sürecinde insanlık, ilkel yöntemlerle başladığı örme ve dokuma tekniklerini geliştirirken, giderek ürettiği tekstile sanatsal özellikler de kazandırmaya başlamıştır. Bu bağlamda Pazırık Halısı ve Tapestry halıları, lif sanatının gelişiminde önemli aşamalar olarak kabul edilmektedir. Zanaat kapsamındaki bu üretimlerin yerini Endüstri Devimi ile birlikte makine üretimleri almıştır. Gelişen bu durum kaçınılmaz bir şekilde zanaat olarak üretilen tekstilin etkisini büyük oranda azaltmıştır. Tekstilde zanaat üretiminin zayıflaması ve buna karşın sanayi üretiminin yaygınlaşması sanatı toplumdan uzaklaştırarak zevksizliğe yol açtığı görüşü öne sürülerek, sanayi üretimi ile zanaatın iş birliği fikri geliştirilmiştir. Bu fikirden hareketle, önce Arts and Craft hareketi ve daha sonra Bauhaus Okulu gibi oluşumlar ile bu düşünce hayata geçirilmiş ve tasarımcı sanatçı kavramı ortaya çıkmıştır. 20. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren görmeye başladığımız ve özellikle 1960'lardan itibaren sanatta yeni ifade arayışlarının hız kazandığı bir süreç olmuştur. Sanatçı kendisini daha özgür ve daha güçlü ifade edebilmek için, endüstriyel malzemeler yanında, geleneksel teknik ve malzemelere de yönelmiştir. Gerek Arts And Craft, gerekse Bauhaus tekstil sanatçıları tekstilin üretim teknikleri ve malzeme olanaklarından yararlanarak, sanatlarında özgürleşmeye yoğunlaşmışlardır. Bu hareket 1960'tan itibaren Lif Sanatının yolunu açmıştır. Tekstilin hacimsel ve dokusal özelliklerinin verdiği olanaklardan yararlanan bazı sanatçılar, geleneksel tekstil üretim teknikleri, örme, dokuma ve keçe gibi teknik ve malzemelerini sanatlarında ifade aracı olarak kullanarak, boyutlu heykel uygulamaları gerçekleştirmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Tekstil, Bauhaus Okulu, Heykel Sanatı, Arts And Craft, Örme, Dokuma, Keçe

Makale Bilgisi:
Geliş: 4 Ocak 2025 Düzeltme: 27 Şubat 2025 Kabul: 1 Mart 2025

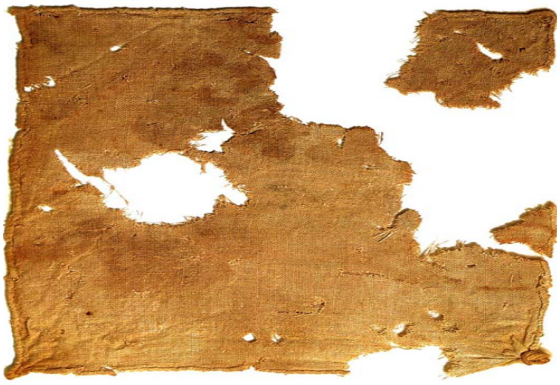
© 2025 ulakbilge. Bu makale Creative Commons Attribution (CC BY-NC-ND) 4.0 lisansı ile yayımlanmaktadır.

Giriş

Tekstil, insanlık tarihi içinde, insan tarafından üretilen ilk önemli ürünlerin başında gelmektedir. İlk çağlardan itibaren, korunma, süsleme ve sembolizm gibi pek çok amaçlar için kullanılan tekstil, aynı zamanda toplumların kültürel kimliklerini ifade etme biçiminin karşılığı da olmuştur. Bu süreç, tekstilin sadece bir malzeme olmanın ötesine geçerek, sanatçılar tarafından ifade aracına dönüştürülmesini sağlamıştır. Özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, fiber sanatının gelişmesi ile birlikte, tekstil ürünleri ve teknikleri, modern sanatın özgürleştirici bir dili haline gelmiştir. Bu makalede, tekstilin tarihsel gelişimi ve sanat alanındaki evrimi ele alınarak, lifin sanatın bir ifade aracı olarak kullanımının nasıl şekillendiği ve sanatçılar tarafından nasıl dönüştürüldüğü üzerinde durulacaktır. Tekstil, başlangıçta insanın doğa şartlarından korunma ve örtünme ihtiyacını karşılayan bir malzeme iken, zamanla moda ve sanatsal bir ifade aracına dönüşmüştür. Çağdaş sanatçılar, geleneksel dokuma, örme ve keçe tekniklerinden faydalanarak, tekstili yeni bağlamlara taşımış ve üç boyutlu sanatsal formlarla birleştirerek heykelsi uygulamalar gerçekleştirmişlerdir. Tekstilin esnekliği ve dokusal zenginliği, sanatçıların üretimlerindeki ifade gücünü çoğaltırken, ayrıca tekstilin gelenekselliği tarihsel ve kültürel bir bağlam da oluşturmaktadır. Tekstil hem bir teknik hem de bir sanat dili olarak, günümüz sanatı içerisindeki önemini korumakta ve sanatçıların farklı malzeme ve form arayışlarını yansıtan önemli bir ifade aracı olma durumunu da sürdürmektedir.

Tekstilin Tarihsel Süreci

İnsanoğlunun yeryüzünde var olmaya başlaması ile birlikte yüzleştiği ilk gerçek beslenme, barınma ve korunma olmuştur. Doğa koşullarına karşı öncelikle bedenini koruma ihtiyacı duyan insan, çevresinde en kolay ulaşabildiği ve hazır bulduğu malzemeleri yetenekleri ölçüsünde ürettiği en ilkel örtünme yöntemleri ile gidermeye çalışmıştır. İnsanoğlu bedenini korumak için geliştirmeye çalıştığı malzeme üretme çabaları, insanlığın gelişimi ile paralel ilerlemiştir. Başlangıçta, hayvanlardan elde edilen yünlerin keçeleştirilmesi, böylelikle dokunmamış tekstillerin ortaya çıktığı, daha sonra geliştirdikleri aletler ve tekniklerle dokumanın başladığı düşünülmektedir. En ilkel anlamda da olsa post, düğüm, keçeleştirme, örme ve dokuma gibi temel yöntemlerle üretilmiş mamul tekstil ürününün ilk örneklerinin, ne zaman, nasıl ve nerede üretilmiş olduğu konusunda; tekstil ürünlerinin doğa koşullarına karşı dirençsiz olması ve dolayısıyla günümüze ulaşabilen sınırlı sayıda örnekler dışında yeterli örnekler ulaşmamış olduğundan, kesin bir tarih ve yer bilgisi verilememektedir. Daha geç dönemlerden, sınırlı da olsa ele geçen bulgulardan; avladıkları hayvan derileri yanında, çeşitli bitki lifleri veya hayvan kıllarından geliştirdikleri ipleri kullanarak ve geliştirdikleri ilkel örgü teknikleri ile üretilmiş tekstil ürünler, ilk tekstil ürünü örnekleri olarak değerlendirilmektedir (Resim 1).

Resim 1: Ölü Deniz Yakınlarında Qumran Mağarası 1'den çıkarılan keten kumaş

Batı Asya, Gürcistan'da bulunan bir mağarada, 36.000 yıl öncesine ait boyalı keten liflerinin bulunması, insanların çok erken dönemlerde tekstil malzemesi üretmek için yabani keten liflerinin kullandığı anlaşılmaktadır. Anadolu, Çatalhöyük'te yapılan arkeolojik kazılarda elde edilen bulgulardan, Anadolu da M.Ö. 7000 yıllarında dokunmuş tekstil ürünlerin kullanıldığı anlaşılmaktadır. Ayrıca elde edilen bu bulgular bize, iki iplik sistemiyle üretilen dokusal yüzey tekniklerinden dokuma tekniğinin, günümüzden en az 9000 yıl kadar öncesinde bilindiğini göstermektedir (Resim 2).

Resim 2: Çatalhöyük kazılarında ortaya çıkarılan Yaklaşık M.Ö 7000. Keten kumaş.

İnsanlar örtünme ihtiyacını karşılamak için geliştirdikleri tekstil ürünler ötesinde, zamanla çeşitli ihtiyaçlarına yönelik de tekstil ürünler geliştirmişlerdir. Halı, kilim, örtü çeşitleri gibi tekstil ürünleri ve inançla ilgili keçe heykel ve maskeler sanatsal özellikleri bakımından tekstil sanatının ilk örneklerini oluştururlar.Esik, Pazırık, Katanda, Kul-Oba, Berel ve Başadar'da bulunan kurganlarda, maden, ahşap, yün ve topraktan yapılmış, pek çok eşyalar yanında, üzerlerinde hayvan motifli keçe eserler de bulunmuştur. Söz konusu keçe eserlerde yapılmış olan ''Hayvan Üslubu'' motifler dönemin sanatı hakkında bilgi vermektedir; Alman bilim insanı Wolfram Eberhard Orta Asya Türkeri'nin inandıkları tanrıları tasvirlerini keçeden yaptıklarını ve iç yağı ile yağladıktan sonra deri torbalar içinde muhafaza ettiklerini belirtmektedir (Eberhard 1996: 86-87). Nejat Diyarbekirli, konu ile ilgili, Altaylarda töz, tös, Moğollarda ise ongun denilen tanrı tasvirlerini (idol, fetiş) altın, ağaç ve keçeden yaptıklarını ve bunlara tapındıklarını belirtmektedir (1977: 115). Dini törenlerde kullandıkları maskelerini de tepme tekniği keçe malzemeden yapan Orta Asya Türkleri, tanrı tasviri keçe idollerini, ata ruhlarının kendilerini koruduğu inancı ile çadırlarına asıyorlardı (Begiç, 2017: 34) (Resim 3).

Resim 3: Pazırık Kuğusu

Yaklaşık 30 santimetre uzunluğundaki kuğu Rusya'nın Kazakistan, Çin ve Moğolistan sınırlarına yakın Altay Dağları'ndaki Pazırık Kurganda keşfedildi. Heykelciğin MÖ 5. ya da 4. yüzyıla ait olduğu tahmin edilmektedir. Yaşamı sembolize ettiği düşünülen heykelin gövdesi beyaz keçe haline getirilmiş ren geyiği yününden, gagası, gözleri ve kanat uçları ise siyah keçeden yapılmış. "Ayaklar" için kırmızımsı kahverengi keçe kullanılmış ve heykelcik ren geyiği yünü ile doldurulmuştur. Hermitage Müzesinde bulunmaktadır (Resim 4).

Resim 4: İskitler keçe, kıl ve deriden yaptıkları eyerler son derece sanatsal özellikler taşımaktadır. M.Ö. 8.-7. Yüzyıl

Pazırık Halısı

Sanatsal özellik barındıran ve en eski dokuma halı olarak kabul edilen Pazırık Halısı, M.Ö. IV-V. yüzyıllara tarihlenen Büyük Hun İmparatorluğu döneminde, Altayların Pazırık bölgesinde bulunan Pazırık Kurganında yapılan arkeolojik kazıda bulunmuştur. Pazırık halısı yünlü bir dokuma olup, Gördes/Türk Düğümü tekniğinde dokunmuş olması bakımından önemli görülmektedir (Resim 3). Gördes düğümü; Manisa' nın Gördes ilçesinden adını alan, çift düğüm, simetrik düğüm ya da kapalı ilmek, Türk halılarında kullanılan düğüm çeşididir. Türk düğümü de denir. Pazırık halısında, hayvan ve insan figürleri yanında bitkisel ve geometrik motiflerin kullanılmıştır. Pazırık halısı, 1,89 x 2 m ebadında 2 mm yünden dokunmuş, 10 cm² de 36.000 Gördes düğümü atılarak dokunan bir eserdir. Eserde, Süvari figürlerin yer aldığı geniş bordür, geyik figürlerin yer aldığı ikinci bordür yer alır. Grifonlar ise iç ve dış dar bordürde konumlandırılmıştır (Resim 4). Halı zemininde yirmi dört kare halinde haçvari çiçeklerden; kırmızı zemin üzerinde beyaz, sarı, mavi renklerin hâkim olduğu dama tahtasını andıran bir yapı gösterir (Aslanapa, 1987: 9-10) (Resim 5, Resim 6).

Resim 5: M.Ö. 5. yy.- Pazırık Halısı detay- St. Petersburg Hermitage Müzesi, 1.89 X 2 m / 1.250.000 ilmek.

Resim 6: M.Ö. 5.yy- Pazırık Halısı- St. Petersburg Hermitage Müzesi, 1.89 X 2 m / 1.250.000 ilmek.

Tapestry (Dokuma resim-resimsel halı)

En eski örnekler olarak bilinen tapestryler Mısır Kopt kumaşlarıdır. Giderek yayılan dokuma resimler dünyanın pek çok yerinde yüzyıllar boyu dokunmuştur. Ancak en hızlı gelişimini 14. yüzyılda Avrupa'da yaşamıştır. Özellikle Fransa, Belçika ve Hollanda'da birçok bölge bu dokumaların merkezi haline gelmiştir (Resim 7).

Resim 7: Tekboynuzlu At Goblenleri" serisinden "Kendini Savunan Tek boynuz, 1495–1505.

Fransızca'da "tapisserie" sözcüğü, "duvar dokumaları" anlamında kullanılmış ve "tapis" sözcüğünden doğmuş, buradan da İngilizce "tapisser" sözcüğü oluşmuştur. Bu teknikte dokunan halıların aynı zamanda "Gobelin" ismi ile de tanınmasının "tapestry" sözcüğü ile ilişkisi, Fransa'nın ünlü tapestry dokumalarının Gobelin ailesince üretilmiş olması ile ilgilidir (Resim 8, Resim 9).

Resim 8: Bayeux Gobleni: Bayeux psikoposu 1066'daki Hastings Muharebesi. 1077.

Resim 9: Jean de Daillon'un Armalı Şövalyesi, Guillaume Desremaulx, Tournai, yaklaşık 1477–80.

Resimsel Halı, Goblen Halı, Tapestry, dokuma tekniği, form, renk ve malzemelerin birleştiği sanatsal bir ifade aracı olan ve duvarı bütünleyen mimari, figürlü tekstil dokumalardır. Orta Çağ'da tekstiller içinde çok önem atfedilen resimsel duvar halıları, el ile atkı ve çözgü ipliklerinin kenetlenmesi ve düğüm atılması ile oluşturularak dokunan ürünlerdir. Bu dokuma resimlerinin kökeni, Orta Çağ gotik anlayışına dayanan kilimlerdir. Orta Çağ ve Rönesans Avrupa'sında av sahneleri, efsaneler, mitolojik, tarihsel olaylar ve Orta Çağ yaşamı, halıların konularını oluşturmuştur (Resim10). Endüstri Devriminin getirdiği dönüşüme bağlı olarak, tekstil üretimindeki makineleşmenin etkisi dokuma resme olan ilgiyi görece azaltmış olsa da 19. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren dokuma resme olan ilgi yeniden canlanmış ve 20. yüzyılla gelişen modern sanat akımları içinde, Lif Sanatının da gelişmesini etkilemiştir. (Taylan, 2023: 1307-1330).

Resim 10: Leander'ın Ebeveynlerinden Ayrılışı, Mortlake, Francis Cleyn'in bir tasarımından sonra, yaklaşık 1660–90 Cotehele, Cornwall

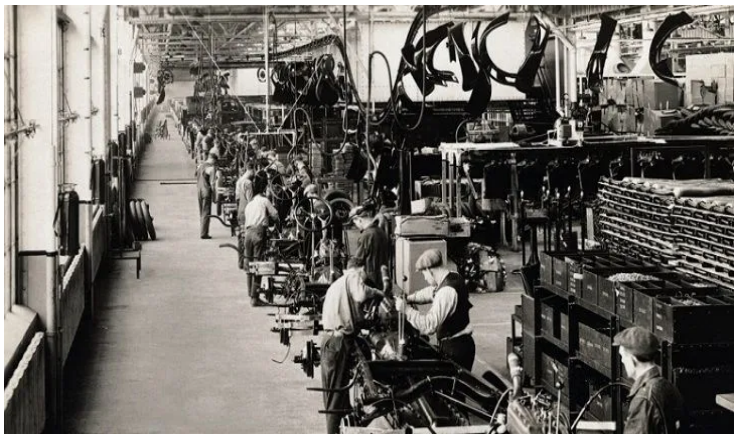
Endüstri Devriminin Sanat Üzerindeki Etkileri

Akademizmin başlangıcı kabul edilen ve İtalyan sanatçı Giorgio Vasari tarafından 1562'de Floransa'da kurulan sanat akademisini, daha sonra başka ülkelerde açılan sanat akademileri takip etmiştir. Bu akademilerin ortaya koydukları en önemli sonuçlardan biri, zanaat ile sanatı, dolayısı ile el işçiliği ile sanatın birbirinden ayrılarak, 'Güzel Sanatlar' kavramının oluşmasına ve sanatın tarih, felsefe, edebiyat vb. gibi entelektüel uğraşlar arasında konumlanması olmuştur (Antmen, 2013: 11). Aydınlanma Çağının birikimlerinin de bir sonucu olarak gelişen Endüstri Devriminin yarattığı ivme ile bambaşka bir yapıya bürünmeye başlayan dünya, 19. yüzyıldan itibaren görülen sanatsal değişimlerin de başlıca nedeni olmuştur. Endüstride meydana gelen gelişmeler sanayi üretimlerindeki artışla beraber iş gücünün artmasına, bunu sonucu olarak da şehirlere olan yoğun göçler, şehirlerin büyümesine ve gelişmesine yol açmıştır (Resim 11).

Resim 11: Endüstri devrimi sanayileşme

Ulaşım ve iletişimdeki gelişmeler, buharla ve sonrasında elektrikle birlikte makinalarda geliştirilen teknolojiler, fotoğraf, sinema, röntgen, telefon ve 20. yüzyılın başında radyo ve uçak gibi pek çok keşif ve yenilikler gündelik yaşamda köklü değişikliklere yol açmıştır (Resim 10). Bunlarla birlikte, Karl Marks, Friedrich Engels vb. düşünürlerin, Endüstri Devrimi sonrası toplulukların ekonomik alt yapılarına yönelik ön görüleri, yeni düşüncelerin ortaya çıkmasını sağlamış ve böylece toplumsal hiyerarşinin sorgulandığı düşüncelerin yolu açılmıştır. Burjuva ahlakına ve toplumsal otoriteye baş kaldıran ve geçmişin kültürel değerlerine karşı görüşler geliştiren Friedrich Nietzsche ve geliştirdiği psikanalizim (bilinçaltı kuramı) ile insanın ruhsal yaşamına ışık tutan Sigmund Freud gibi birçok düşünürün ortaya koyduğu görüşler toplumsal dönüşümün dinamiklerini oluşturmuştur (Resim 12).

Resim 12: Endüstri Devrimi fabrika

İnsanın kendi gerçekliğine dair algılarını dönüştüren tüm bu gelişmeler, modernliğin sahnesi olan kentlerde, tren istasyonlarındaki kalabalıkların, yeni alışveriş merkezlerinin, hazır giyim satan yeni dükkanların, resimli basının, kafelerin, tiyatroların, kısacası yepyeni bir yaşam biçiminin yarattığı yeni sahnede yaşanmıştır. Bu yeni sahnenin sanatçıları, Baudelaire'inin dediği gibi birer "hayat arşivcisi" gibi gözlemlerini sanatlarına yansıtmışlardır. 19. yüzyılda modernist sanatçılar, yukarıda sayılan modern dünya görünümlerinin altındaki ruhsallığa yoğunlaşarak, bunu yansıtmaya çalışmışlardır. Bu doğrultuda, konu, yeni biçim ve teknik arayışlara yönelen sanatçılar, izleyicinin görme ve algılamasını değişime uğratma çabası içinde olmuşlardır. 20. Yüzyıl sanatı işte bu çabaların birikimidir (Antmen, 2013: 18).

Zanaatın Sanatla İş birliği "Arts and Crafts"

Endüstri Devrimi ile birlikte sanayide makine kullanımının yaygınlaşması, el emeği üretimleri, yani zanaatı, bu tür üretimlerin yapıldığı aile işletmelerinin etkinliğini aynı hızla zayıflatırken, yerini makineleşmenin getirdiği seri üretimlere bırakmıştır. 1860'lı yıllarda sanayileşme ile birlikte gelişen seri üretim, bir yandan geleneğin birikimlerinden uzaklaşmayı getirirken, diğer yandan toplumsal zevksizliğe de yol açmıştır. Bu durum karşısında, geleneksel el sanatlarına ve doğal malzemelere dönüşün gerekliliğine ve ayrıca sanatçı ile zanaatlar arasındaki çizginin belirsizleşmesi gerektiğine inanan, reformcu, şair ve tasarımcı William Morris ve bu akımın düşünce yapısında etkili olan, yazar ve yayıncı John Ruskin tarafından 1861 yılında, aralarında mimar ve ressamların da yer aldığı sanatçı ve tasarımcı grubu ile Arts and Craft hareketini başlatmışlardır. Ruskin'e göre, teknoloji ve endüstrileşme sanatı toplumdan uzaklaştırmış, tasarım, estetik ve yaratıcılıktan uzak, endüstrinin etkisinde bir alana dönüştürmüştür (Resim 13).

Resim 13. 'Arts and Crafts Hareketi afişi

Resim 14. Duvar kâğıdı tasarımı Pugin 1848 Victoria and Albert Museum

Uygulamalı tasarımların güzel sanatlarla eş değerde görülmesi, gündelik kültürün tasarımına yönelen sanatçı-tasarımcı kavramının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu durum William Morris, John Ruskin ve hareket içinde yer alan diğerlerinin, teori ve pratik örnekleri sayesinde gelişmiş, önemli bir hareket olmuştur (Akçacı, 2023: 1007-130) (Resim 15).

Resim 15: Trompetli Melek, döşeme kumaşı, Herbert Percy Horne, 1884

Arts and Crafts hareketi, sanat topluluklarından, küçük atölyeler ve büyük imalat şirketlerinde çalışan zanaatkarlardan oluşturmaktadır. Bu nedenle, bu hareketi, içinde pek çok farklı grubun yer alarak oluşturduğu, kollektif bir hareket olarak değerlendirmek gerekir. Bu gruplardan öne çıkanlar; The Exhibition Society (Sergi Topluluğu) ve The Arts Workers Guild (İşçiler Loncası) ve Arts and Crafts dır. Aynı zamanda bir şirket gibi

hareket eden Arts and Crafts hareketi içinde, sanatçıların tasarımları, yetenekli zanaatkârlar tarafından üretiliyordu ve üretimler içinde, metal işler, mücevherler, duvar kağıtları, tekstil, mobilya ve kitaplar yer almaktaydı (Resim 16).

Resim 16: Kilim tasarımı William Morris ve John Henry Dearle 1889 Londra Victoria and Albert Museum

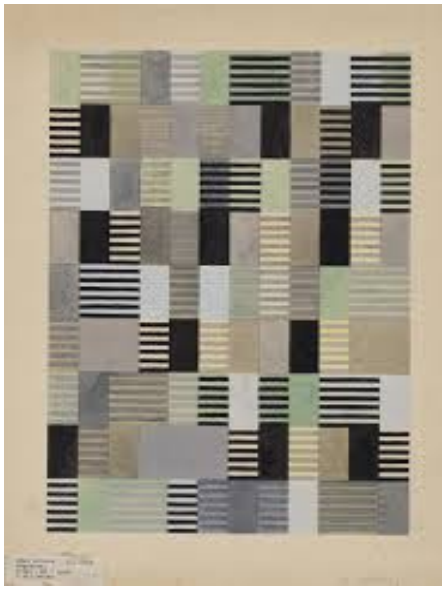
Arts and Crafts hareketini, güzel sanatları tasarımın üretimine, dolayısıyla sanatı sanayiye dahil etme vizyonu tasarım tarihi içerisinde önemli bir kavşak olarak değerlendirmek gerekir. Bu harekete yönelik, zamanı geriye döndürmeye çalışmak, modernizmin getirdiği pratikliğe karşı durmak gibi eleştirilere karşın, Arts and Crafts hareketi toplumsal bazı zevkleri değiştirmiştir ve Londra merkezli başlayan hareketi, zaman içinde İngiltere'nin farklı bölgelerine yayılmış, buradan da Avrupa ve Kuzey Amerika'ya genişlemiştir. Arts and Crafts hareketi; Fransa'da Art Nouveau, Almanya'da Jugendstil ve başka hareketleri de etkilemiştir. Ayrıca Münih'te 1907 yılanda, endüstrileşmenin ayrıştırdığı sanatsal ve teknik birlikteliğin yeniden oluşturulması gerektiği gibi düşüncelerle kurulan ve Bauhaus Okulunun kurulmasına zemin oluşturan Deutsche Werkbund'un ve bundan yaklaşık 12 yıl sonra, zanaatla sanatın iş birliğini önceleyen üretim ve eğitim anlayışını esas alan ve 1919 yılında Almanya' da kurulacak olan Bauhaus Okulu' nun kurulmalarına temel oluşturmuştur.

Bauhaus Okulu

Sanat ve zanaat arasında kurulan bu yakınlaşma ile Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra, 1919 yılında Almanya'da sanat eğitiminin temellerini değiştirmeyi hedefleyen, uygulamalı sanatlar ile güzel sanatlar arasındaki engeli ortadan kaldırmaya yönelik olarak Bauhaus okulu kurulmuştur. Okulun kurucusu mimar Walter Gropius (1883-1969), bu düşünceden hareketle "yapı evi" adını verdiği Bauhaus'u bir tür "atölye-okul" olarak tasarlamıştır. Zanaat, insanların maddeye dayanan gereksinimlerini gidermek adına öğrenimle birlikte deneyim, beceri ve ustalık gerektiren uğraşıdır. Gropius, sanatçı ile zanaatkâr arasındaki ayrılığı ortadan kaldırmak ve bütün sanatsal unsurları bir araya getirmeyi ve bundan bir senteze ulaşmayı amaçlamıştır (Antmen, 2008-2013: 107) (Resim 17, Resim 18).

Resim 17: Gunta Stölzl, Yarık Goblen, 1927-28

Resim 18: Anni Albers, ipek goblen, 1926

Bauhaus endüstri çağında oluşan tarza yönelik, sanat ile sanatçının işlevi üzerinde durulan bütün çalışmalara öncülük etmiştir. Sanat ve zanaatın bütün kaynaklarının insanların yararına kullanılmasını hedefleyen Bauhaus, herhangi bir ürünün tasarımında estetik kaygılar ile ürünün içeriğinden çok fonksiyonuna yönelik olan ihtiyaçlardan hareket edilmesini benimsemiştir. Bauhaus düşüncesine göre, bir şey belirlenen amaca göre tasarlandığı zaman ürünün güzelliği de kendiliğinden doğacaktır. Bauhaus okulunun eğitim anlayışına göre atölyeler Bauhaus Okulunun merkezinde yer almaktadır. Bu bağlamda okulda oluşturulan atölyeler arasında, ahşap, dokuma, duvar tasarımı, fotoğraf, gravür, metal, mimarlık, sahne tasarımı, seramik, tipografi, grafik ve tekstil gibi atölyeler yer almaktaydı. Bauhaus'ta sanat eğitimine tamamen yeni bir yön kazandıran bir olgu olarak karşımıza çıkan atölyeler içinde tekstil tasarımını, sanat ve teknik ile ele alıp, yeni bir biçim dili kazandıran dokuma atölyesi de yer almaktaydı. Diğer atölyelere göre daha donanımlı olan dokuma atölyesi açıldığı andan itibaren işleyen küçük bir işletme özelliği göstermiş, atölyede çalışan öğrenciler, Bauhaus'un kural ve işleyişine göre ücretlendirilerek çalıştırılmışlardır (Üstüner, 2018: 235-252). Bauhaus Okulu, farklı sanat ve tasarım disiplinleri ve geleneksel zanaat anlayışını bir araya getirerek interdisipliner bir eğitim tarzı hedeflemiştir. Bu hedef doğrultusunda geleneksel teknikleri, deneysel bir yaklaşımla geliştiren Bauhaus tekstil sanatçıları, tekstil malzeme ve tekniklerinin, sanatsal ifade aracı olarak kullanılmasına ve ileride gelişecek olan lif sanatına da temel oluşturmuşlardır (Resim 19).

Resim 19: African Chair Marcel Breuer'in mobilya tasarımı ve Gunta Stölzl'ün farklı teknikler ve malzemelerle dokuması, 1921

Tekstilin Sanatsal İfadeye Dönüşmesi: Lif Sanatı

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren sanatta görmeye başladığımız ve Klasik sanat anlayışına karşı bir duruş ortaya koyan modern sanat süreci, özellikle 1960'tan sonra, sanatlar arasındaki sınırları kaldırmaya ve interdisipliner bir anlayışa yönelmiştir. Genel anlamda resim ve heykel sanatlarının tanımlandığı sanat kavramı, bu süreçle birlikte gelişen, kavramsal sanat ve performans gibi yeni sanat hareketleri, sanatın sınırlarını büyük ölçüde genişletmiştir. Sanatta gelişen biçim ve içerik bağlamındaki hızlı değişimler, sanatçıyı yeniden konumlandırmış ve sanatçı düşüncelerini ifade etmek için geleneksel malzemeler yanında, hazır yapım ürünler, organik ve teknolojik nesneler, tekstil ürünleri gibi geleneksel malzeme ve teknikleri kullanmaya yönelmiştir. Böylelikle sanatçılar, sanatsal ifade aracı olarak kullanmaya başladıkları malzemeleri kendi bağlamından uzaklaştırıp, yeni bağlamlarla sanatlarına dâhil etmişlerdir. Bauhaus sanatçılarının tapestry halılarındaki çağdaş yaklaşımlarının lif sanatının gelişmesinde önemli bir dinamik oluşturduğu ve sanatçıların dokuma resim uygulamalarında; üretim teknikleri, malzeme seçkisi ve doku olanaklarına yoğunlaşarak, tapestrylerin gelenekselliğini büyük oranda değişime uğratmışlardır. 1920'li yıllardan sonra, Anni Albers ve Gunta Stölzl gibi Alman sanatçıların öncülüğünde Bauhaus dokumacıları, endüstriyel dokumalar ve tapestrylerde alışılmışın dışında malzemelere yönelmişler ve çalışmalarında kâğıt, ahşap, film, naylon ve bakır gibi malzemeler kullanmaya başlamışlardır. Bu sanatçıların ortaya koydukları avangart yaklaşımlar, daha sonraki sanatçılar için ilham ve lif sanatının gelişmesinde de temel oluşturmuştur. 1963 yılında New York'ta Museum of Contemporary Craft' ta, Paul Smith'in küratörlüğünde, "Woven Forms'' başlılığı ile düzenlenen ve gelenekselin çok dışında tekstil formlarının sunulduğu ilk sergiden sonra, Mildred Constantine ve Jack Lenor Larsen1969 yılında The Museum Of Modern Art (MoMA)'da "Wall Hangings'' başlıklı uluslararası bir sergi düzenlemişlerdir. Bauhaus ya da geleneksel tapestry eğitimi almış olan ve 1960'ların ikinci yarısından itibaren tapestry dokuma elemanlarının, bir resmi oluşturan unsuru olmaktan çıkarılarak, kendi bütünselliği ile sanatsal bir ifade aracı haline gelmesi noktasına ulaştığı sanatçılar grubu sergide yer almıştır. Sergide, dokuma resim sanatına (tapestry) gelenekselliğinden uzaklaşarak, yeni malzeme seçkisine ve tezgahı aşan tekniklere yönelerek, kişisel ifade anlayışları ortaya koyan, Jagoda Buic, Magdelena Abakanowicz, Sheila Hicks, Ruth Asawa, Claire Zeisler yer almıştır. Yünü, sisali, at kılını, paçavraları iplik yaparak duvara değil, sergi mekânı içinde, boşlukta asılan ve izleyici ile çok boyutlu iletişim kurabilen üç boyutlu çalışmalar gerçekleştiren Jagoda Buic ve Magdalena Abakanowicz özellikle dikkat çekmişlerdir (Acar, 2013: 53). 1960'lardan itibaren lif sanatı günün sanat anlayışına uygun hareket ederek, tekstile bireysel bir yaklaşım geliştirmeyi sürdürmüştür. Claire Zeisler, Lenore Tawney, Olga de Amaral, Sheila Hicks, Jagoda Buić, Magdalena Abakanowicz, Louise Bourgeois vb. sanatçılar, sanat eylemlerinde bir özgürleşme hareketi olarak eserlerini tezgahlarından kurtarıp heykelsi formlara dönüştürmüşlerdir. Sanatçılar tekstili gerek malzeme olarak gerekse genel anlamı ile; örme-dokuma ve keçe gibi tekniklerinden yararlanarak ve heykelin dili üzerinden çok boyutlu sanatsal ifade arayışlarına girmişlerdir.

Jagoda Buic

1930 yılında Hırvatistan'da doğan Jagoda Buić, 1960'ların ortasından itibaren, üretmeye başladığı heykelsi formları ve enstalasyonları ile tekstil sanatı içerisinde öne çıkan önemli bir sanatçıdır. Multidisipliner bir sanatçı olan Jagoda Buic, sahne ve kostüm tasarımları da gerçekleştirmiştir (Resim 20).

Resim 20: Jagoda Buic

Geleneksel dokuma tezgahından vazgeçerek, doku özelliğini öne çıkardığı güçlü form çalışmalarına yönelen sanatçı, üç boyutlu ve mekâna yayılan büyük ölçekli çalışmalar gerçekleştirmiştir. Çalışmalarında genellikle vutlak adı verilen yerel ve geleneksel Yugoslav dokuma tekniğini kullan Jagoda Buic, dokuma teknikte üretilmiş tekstil malzemeler kullanarak oluşturduğu ve halat, yün ve kenevir gibi doğal lifli malzemeler kullanarak

yaptığı çalışmalarda, daha çok siyah ve kahverengi renkleri tercih etmiştir. Sanatçı anıtsal boyutlarda gerçekleştirdiği heykellerinde mekânsal etkileri de gözetmiştir.

Magdalena Abakanowicz

1930 yılında Polonya'da doğan Magdalena Abakanowicz, 1960'larda elyafı temel alan lif sanatı bağlamında heykel ve enstalasyonların öncüleri arasında sayılan sanatçı, 1950'lerden itibaren soyut elyaf işler yapmaya başlamıştır. "Abakans" adını verdiği anıtsal asılı tekstil çalışmaları, sanat nesnesi yanında mekân işlevi de görmüşlerdir. Abakanowicz duvardan soyutlayarak mekânı örgütlediği dokunmuş yumuşak, lifli formlarını heykelle yeni bir ilişkiye sokmuştur (Resim 21).

Resim 21: Magdalena Abakanowicz, Diptere, 1967, (kenevir, sisal ve at kılı)

Magdalena Abakanowicz sanatında ifade aracı olarak lifi kullanmasına yönelik şu yorumu yapmaktadır:

> Ben lifi, gezegenimizdeki organik dünyayı oluşturan temel unsur olarak görüyorum... Tüm canlı organizmalar, bitkilerin, yaprakların ve kendimizin dokuları liflerden oluşur... Sinirlerimiz, genetik kodumuz, damarlarımızın kanalları, kaslarımız... Bizler lifli yapılarız'' Abakanowic, eserlerini örmek için, malzeme olarak daha kolay bulabildiği iplerden sisalı kullanmıştır. Sanatçı yerel malzemeleri temi etme konusunda:'' Vistula Nehri boyunca eski, atılmış ipler bulunabilirdi. Kendi tarihleri vardı. Benim malzemem oldular. İplikleri çıkardım, yıkadım ve gaz ocağımızda boyadım demektedir (URL-1) (Resim 22).

Resim 22: Magdalena Abakanowicz, Abakan Red ve Abakanlar 1969.

Sheila Hicks

1934 doğumlu Amerikalı sanatçı Sheila Hicks, tekstil malzemeye getirdiği farklı yaklaşımları onu, 1960'lar ve 70'lerde Lenore Tawney ve Magdalena Abakanowicz gibi sanatçıların tekstile getirdikleri avangart anlayışla büyüyen Fiber Art hareketinin merkezine yerleştirdi. İki boyutlu goblen yapımının büyük ölçüde erkek egemen arenasında yeni bir düzen kurarak, gelenekleri altüst eden heykelsi ve üç boyutlu fiber eserler yarattılar (Resim 23).

Resim 23: Sheila Hicks

Hicks, 1959'dan 1964'e kadar Meksika'nın Taxco el Viejo kentinde bir elyaf sanatçısı olarak yeteneklerini geliştirmek için geleneksel tekstil zanaatkarları ile çalışmıştır. "İplikle ne yapabilirsiniz?" sorusu, sanatçının 1950'lerde Yale Sanat Okulu'nda Josef Albers'dan eğitim aldığından beri araştırdığı bir soru olmuştur. Sanatçı bu arayışında, algımızı, sanat ve tekstil, renk ve yapı, iş ve mekan kavramlarımızı sürekli olarak zorlayan ve şaşırtan geniş bir teknik yelpazede araştırmıştır (URL 2) (Resim 24).

Resim 24: Sheila Hicks La Fugue, 1969–1970, ipek, keten, pamuk (275 x 512 cm).

"Tekstil evrensel bir dildir, dünyanın tüm kültürlerinde tekstil hayati ve temel bir bileşendir" diyen Hicks, yapı, biçim ve renk üzerine yoğunlaşmıştır. Minimes adı verilen küçük el dokuması eserleri yanında, kendine özgü renkli doğal tekstil malzemelerle enstelasyonlar ve heykelsi formlar üretmiştir (URL-3).

Lenore Tawney

1907 yılında Amerika'da doğan sanatçı, 1940'lı yıllarda Chicago Bauhaus'ta László Moholy-Nagy, Alexander Archipenko ve Marli Ehrman' dan çizim, heykel ve dokuma dersleri almıştır. Saydamlık ve ışığın etkileri üzerine yoğunlaşan Lenore Tawney, yaptığı ajurlu işler, dokunmuş tüller ve duvar halılarında bu etkileri yakalamaya çalışmıştır (Resim 25).

Resim 25: Lenore Tawney, ‘’Karanlık Nehir’’ 1962

Sanatçı açık çözgü teknikleriyle yaptığı çalışmalarında, dökümlü, çizgisel, transparan, tül etkisinde eserler gerçekleştirmiştir. "Dokuma formları" olarak adlandırdığı heykelsi eserleri, dokumanın gelenekselliğini zorlamış ve elyaf sanatına üçüncü boyut kazandırmış ve mekâna taşımıştır. Geleneksel dokuma tekniklerin ötesinde geliştirdiği yeni dokuma teknikleri ile tekstil çalışmaları yapan sanatçı, kendine özgü bir tarz yaratmıştır (URL-4) (Resim 26).

Resim 26: Lenore Tawney, Gelin Girdi, 1982, pamuklu düz dokuma, pigmentler ve altın varakla boyanmış, keten iplik ızgarasıyla birleştirilmiş, 176,5 × 177,6 × 213,3 cm

Claire Zeisler

1903 ABD doğumlu tekstil sanatçısı Claire Zeisler, başlarda işlevsel tezgah dokumaları yapan sanatçı,1962 yılından itibaren, giderek artan ölçek ve karmaşıklıkta üç boyutlu serbest biçimli lif heykeller yapmaya başlamış ve tezgahı terk etmiştir. Çalışmalarında, özellikle düğümleme ve sarma ve serbest düşen dokunmamış lif telleri üzerindeki vurgularıyla, dokuma ve ipliğin içsel niteliklerine yoğunlaşmıştır. Asmalarındaki dokusal etkileri elde etmek için eski Perululların çift ve üçlü dokuma tekniğini kullanmıştır. Tek bir çözgüde iki veya üç kat kumaşın dokunabildiği bu teknikte sanatçı, dokuma için ipek ve zincir dikişli tığ işi için yün kullanmıştır (Resim 27, Resim 28).

Resim 27: Claire Zeisler ''Üçlü Tablo'' 1967

Resim 28: Claire Zeisler Kırmızı Çarşamaba 1967

Bu teknikle farklı şeffaflık etkileri elde edebilen sanatçı, bu varyasyonlarda yaptığı çalışmaları renkle birleştiğinde çok etkili sonuçlara ulaşabilmiştir. Çalışmalarında Jüt, sisal, rafia, kenevir, yün ve deri gibi doğal malzemeler tercih eden Zeisler, tekstilleri genellikle boyanmadan, elyafın kendisini temsil etmesini amaçlayarak doğal renklerinde bırakmıştır. Ancak renk kullandığında ise kırmızıyı tercih etmiştir. Zeisler çalışmalarında, Afrika ve Okyanusya heykellerinden, güneybatı Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Kızılderili sepetlerinden, ayrıca Afrika ve Güney Pasifik'te örülen sepet örgüsü maskelerinden yararlanmıştır (URL-5) (Resim 29).

Resim 29: Claire Zeisler Kırmızı ön izleme 1969

Stephanie Metz,

ABD'li heykel sanatçısı Stephanie Metz, keçe, yün ve elyaf gibi tekstil malzemeler kullanarak ürettiği çalışmalarında, zıtlık barındıran etkilerin bir arada var olması ile oluşan gerilime temellendirdiği biyomorfik soyut heykeller yapmaktadır. Yün ve endüstriyel keçe kullandığı çalışmalarında, malzemenin geleneksel kökenlerini değişime zorlayarak, ayrıntılı, karmaşık ve gizemli formlar yaratmaktadır. Stephanie, Ocak 2020'de Kaliforniya, Santa Clara'daki de Saisset Müzesi'nde dokunulabilir, etkileşimli, büyük ölçekli keçe heykellerden oluşan ilk kişisel sergisi "InTouch"da kamusal alanda paylaşılan sanat karşılaşmaları deneyimi yoluyla izleyiciler arasında bir bağlantı duygusu yaratmayı amaçlamıştır (URL-6) (Resim 30).

Resim 30: Stephanie Metz

Sanatçının çalışmalarında kullandığı iğne keçeleme tekniği, gevşek, tüylü yün liflerinin sıkıştırılıp, özel keskin, çentikli keçeleme iğneleriyle tekrar tekrar dürtülerek, dokusuz tekstillere karıştırıldığı bir tekniktir. Sanatçı heykellerinde kullandığı tekniği şu şekilde açıklamaktadır:

> Keçeleme iğnesiyle elle çalışmak, üç boyutlu serbest duran heykelsi nesnelerin yaratılmasını sağlamaktadır. Keçe heykel hem sert hem de yumuşaktır, süngerimsi ve neredeyse katıdır ve organik, lifli görünümü fiziksel özellikleriyle birleşince beni, bana uyan konuya ve bakış açısına yönlendirdi. Yün kullanarak heykel yapmanın, dünyaya ve onu şekillendirmeye yardımcı olan insanlara olan merakımı, ilgimi, mizah anlayışımı ve hayranlığımı ifade etmenin mükemmel bir yolu olduğunu keşfettim (Resim 31, Resim 32).

Resim 31: Stephanie Metz, Tavuk Bacakları

Resim 32: Stephanie Metz, Teddy Ayı kafatasları Üçlüsü

Stephanie Metz Çalışma konuları ve sanatsal yaklaşımı için:

> Keçeli yünle çalıştığım yirmi yılda sahte bilim örnekleri (ayı kafatasları, gülünç derecede aşırı yetiştirilmiş çiftlik hayvanları); soyutlanmış etli, kemikli biyoloji karışımları; dokunulabilir insan boyutunda etkileşimli heykeller, kirpi dikenleri veya yumurta kabuklarıyla yünün hassas kombinasyonları; renkli yünü kağıda batırarak yapılan 'çizimler'; ve birkaçını saymak gerekirse, düzgünce dalgalanan keçe levhaların temiz çizgili, minimalist yapıları. Aralarındaki ortak nokta, elyafın deneysel kullanımımla etrafımdaki doğal dünyadaki ayrıntılara olan dikkatimin birleşmesidir (URL-7) (Resim 33).

Resim 33: Stephanie Metz

Lucy Sparrow

Sanat anlayışını, "Yakalamak istediğim şey çocukluğun mutluluğu ve sadeliği'' şeklinde ifade eden keçe heykel sanatçısı Lucy Sparrow, 1986 yılında İngiltere'de doğmuştur. Çocukken keçe objeler yapmaya başladı. Çocukluğunda oyuncak dükkanlarında oynamak istediği oyuncakları bulamadığında annesinin onu, kendi oyuncaklarını yapmaya teşvik etmesi ile başladığı keçe uygulamalarında sanatçı, kısa sürede keçe yaratmanın olanaklarının sonsuz olduğunu keşfetmiştir. Çalışmalarını önceleri grup sergilerinde sergilemeyen sanatçı, ilk kişisel sergisini Londra'daki Hoxton Galerisi'nde açmıştır. Imitation adlı sergide Sparrow, nesneleri keçeden yeniden yarattığı sanat eserlerini sergilemiştir (Resim 34).

Resim 34: Lucy Sparrow "Market'' ve "Eczane"

Hayalinin bir yerde kalıcı bir enstalasyona sahip olmak olduğunu belirten Sparrow, çalışmalarını bir "sanat tema parkı gibi, keçe evren" olarak tanılıyor. Üç yıldan fazla bir süre bir süpermarkette çalıştığını belirten sanatçı, bu süreçte eşyaları düzenlemenin bir sanatı olduğunu keşfettiğin ve bunu kendisini mutlu ettiğini belirtmektedir. Sparrow'un gerçekleştirdiği pop-up yiyecek mağazasında kaliteli yiyeceklere odaklanmanın ötesinde, sergilenen tüm keçe nesnelere minik gözler ve gülümseme eklemiştir. Sanatçıya göre, bu yeni detay izleyicileri satın aldıkları yiyeceklerle ilişkilerini incelemeye teşvik etmeyi amaçlıyor; bu yiyecekler kumaştan yapılmış olsun ya da olmasın.

Bu seçkin yiyecek mağazasında, sergilenen el dikişli ürünler arasında ahşap kasalarda organik lahana, avokado ve yeşil soğan; kasap istasyonundan birinci sınıf et parçaları, peynir tezgahında ve fırında sunulan özel ikramlar; kırmızı ıstakoz ve hatta kabuklarını soyabileceğiniz istiridye gibi taze deniz ürünleri kreasyonları yer alıyor. Elbette hepsi kumaştan yapılmış olan bu ürünlerin her biri pop-up'ta satın alınabilir. Sparrow'un altıncı büyük ölçekli enstalasyonu olan Delicatessen on 6th için sanatçı, daha önceki keçe pop-up'larına kıyasla biraz daha lüks bir yaklaşım benimsemiş; bunlar arasında 2014'te Londra'da kutu bira ve pişmiş fasulyeyle dolu bir "köşe dükkânı" ve 2018'de Los Angeles'ta keçe malzemeden yapılmış market ürünleri satan bir "süpermarket" yer alıyor (URL-8) (Resim 35).

Resim 35: Lucy Sparrow, Keçeden yapılmış şarküteri, şehrin ünlü kaliteli yiyecek dükkanlarında sıkça bulunan ürünlerden esinlenerek yapılmış 30.000 adet el yapımı sanat eseri yer alıyor.

Norma Minkowitz

1937 yılında New York'ta doğan ABD'li tekstil sanatçısı Norma Minkowitz, annesinden öğrendiği tığ işini, geleneksel ve kadınsı örme tekniğini bir heykeltıraşlık mecrasına dönüştürmüş bir sanatçıdır. Sanatçı kariyeri sürecinde geleneksel tığ işini, reçine gibi sertleştirici malzemeler kullanarak formlaştırdığı heykeller gerçekleştirmiştir. Minkowitz, dikişleri atlayarak ve ipliğin gerginliğini değiştirerek ortaya çıkan şekil üzerinde daha fazla kontrol sağlayabileceğini görerek, genellikle insan vücudunu, bir bitkiyi veya bir hayvanı çağrıştıran bir form yaratmak için nesnelerin etrafını tığ işi ile örmüştür (URL-9).

Çalışmalarındaki şeffaf etkiyi sanatçı şu biçimde ifade etmektedir:

> Dış ağ ile yaptığım işler, işin gölgelerinde bir belirsizlik hissi yaratarak içerideki şekli gizleyerek gizem yaratır. Şeffaf işlerim, iç ve dış hissiyatı iletir, çünkü şeffaf ağ duvarlar iç mekâna görsel erişim sağlar. Bana göre manevi bir niteliği olan aynı temel dikişin tekrar tekrar kullanılmasına rağmen, hiçbir iki dikiş tam olarak aynı değildir. Bu, insan elinin yakınlığını ve kusurluluğunu iletir ve işi daha güçlü hale getirir (URL-10) (Resim 36, Resim 37).

Resim 36: Norma Minkowitz

Resim 37: Norma Minkowitz. Beden Ruha, 2001-2002.

Minkowitz heykellerindeki enerjinin izleyici tarafında alımlaması durumunu:

> Dış ağ, eserin gölgelerinde bir belirsizlik hissi yaratarak içerideki şekli gizler. Yüzeyde, boya ve dikilmiş çizgiler ışığa ve görüntüleme pozisyonuna bağlı olarak belirir ve kaybolur. Karmaşık ve rastgele desenler, açık ağ yapılarının doğası tarafından yaratılır. Tüm bu unsurlar, izleyici heykelimin etrafında hareket ettikçe bir enerji hissi iletmek için bir araya gelir.

Kavramsal olarak, iç içe geçmiş lifler harika bir ikilik sağlayabilir aynı anda hassas bir kalite yaratırken, aynı zamanda çelik ağın gücünü de ima eder- insan durumunun sembolüdür. Şeklinde açıklamaktadır (URL-11) (Resim 38, Resim 39).

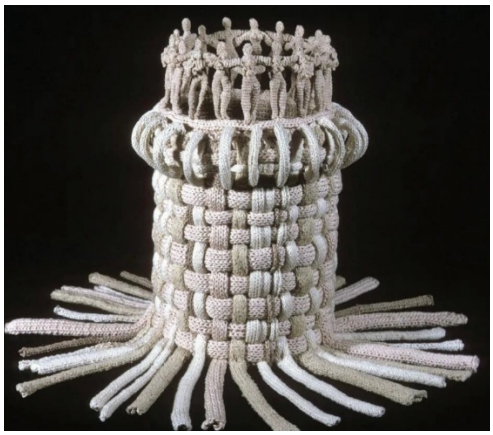

Resim 38: Norma Minkowitz, Benim Bardağım Taştı (Plastik, pamuk, pigmentler).

Resim 39: Norma Minkowitz.'' Uçuş'', 1984

En küçük unsurların her biri birbirine geçmiş iplikler, tek tek düğümler, heykelin bütününü oluşturan temel unsurlardı. Hücrelerin karmaşık bir şekilde bir araya gelerek bir organizmayı meydana getirmesi gibi. Bu dönüşüm yalnızca genetik olarak önceden belirlenmiş düzenlemelerde tutulan hücreler tarafından mümkün kılınır. Sanatçı, doğal dünyanın temel inşa prensiplerine saygı göstererek, sanki nefes almış gibi görünen formlar elde eder. Seçtiği ortamın doğal renkleri de temel organik kökenleri ve önemi tekrarlıyor. Sanatçı elyafın dışındaki renkleri tanıttığında, doğanın parlak ikincil ve üçüncül renklerini, zengin ama bir o kadar da ince renkleri çağrıştırıyor (URL-12) (Resim 40).

Resim 40: Norma Minkowitz. Sandy ve Lou Grotta'nın Etrafında ve Yuvarlak koleksiyonu 1974

Judy Tadman

İngiliz tekstil sanatçısı Judy Tadman, tığ işi tekniğini kullanarak, halat ip malzemesiyle büyük boyutlu ip heykeller yaparak, kadın bedenini çağrıştıran soyut figürlerinde, kendine özgü sanatsal bir tarz ortaya koymaktadır. Teller yardımıyla heykelin dik durmasını sağlayarak form yaratan sanatçı, tekstil iplerini elleriyle birleştirmektedir. Heykellerini oluştururken, sisal ip ve pamuk gibi tekstil liflerinden yararlanan sanatçını çalışmalarında insan bedeninden ve dikili taşlardan etkiler görülür (Resim 41).

Resim 41: Judy Tadman dikili taşlardan esinlenerek yapılmış Halat Heykeli

Halat heykeli yaklaşık 40 inç yüksekliğinde, İngiltere ve diğer ülkelerde bulunan birçok dikili taştan esinlenmiştir. Eski dikili taşların değişen hava koşullarına uzun yıllar dayanmasıyla pürüzsüz hale gelmesi gibi, daha yumuşak bir his elde etmek amacıyla sanatçı yapımında halı yünü kullanılmıştır. Sanatçının karmaşık örgütlemeleri ile oluşturduğu küçük ve açık alanlarda sergilene büyük boyutlu heykelleri bulunmaktadır (Resim 42, Resim 43).

Resim 42: Judy Tadman Tığ işi tekniği kullanılarak 3 katlı sisal, kağıt iplik ve eğrilmiş pamuktan yapılmış figür

Resim 43: Judy Tadman Sisal ip ve keten iplik kullanılarak tığ işi tekniği kullanılarak oluşturulan dev tohum kapsülleri. Her kapsül 220 metre sisal ip içerir.

Sonuç

İnsanlığın gelişimi sürecinde, kendisinin ürettiği en önemli ürünlerden olan tekstil, başlangıçta çok sınırlı ihtiyaçlarını karşılarken, uygarlaştıkça bu ihtiyaçlar çoğalmış, buna paralel olarak da tekstilin alanı genişlemiştir. İnsanlık zamanla örtünmek ve korunmanın ötesinde, tekstil ürünlerini bir ifade aracı olarak; inançlarına bağlı veya tamamen duygularını beslemeye yönelik zanaat ve sanatlarında da kullanmışlardır. Bunları dokumalarda, kullanım eşyalarındaki süslemelerde ve tapınmak için yaptıkları idol ve maskelerde görülmüştür. En erken örnek Pazırık halısı ve tapestry halıları gibi sanatsal özellikleri ile öne çıkan örnekler, daha sonra sanatla zanaatın iş birliğini öneren Arts And Crafts Hareketi'yle, biçim ve içerik bağlamında, malzeme, teknik ve biçimlendirme bakımlarından yeniden değerlendirilmiştir. 20. yüzyılın özellikle ikinci yarısından itibaren görülen büyük değişimlere paralel, sanat, tasarım ve üretim iş birliğini zorunlu kılmış ve Bauhaus Okulu bu amaç için kurulmuştur. Bauhaus'un kurulması ile birlikte tekstil ürünleri renk, doku ve form bakımında önemli değişikliklere uğramış, özellikle formun öne çıktığı, fonksiyondan uzak, sanatsal anlatım unsuruna dönüşmüş eserler gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Bu hareketi başlatanlar, sanat eğitimi almış ve bunu tekstilin geleneksel teknik ve malzemeleriyle bütünleştirerek ortaya koydukları eserleri ile günümüzde de etkisini sürdürmekte olan lif sanatını başlatan öncü sanatçılardır. Tekstil sanatçıları geleneksel tekstil malzeme ve tekniklerini, eserlerini gerçekleştirmeye yönelik sorgulamalarında, mekân, boyut, form, doku ve renk gibi unsurları çağdaş bir yaklaşımla ele alarak, yer yer mekâna yayılan, izleyici ile doğrudan iletişimi ön gören anlayışta eserler gerçekleştirmişlerdir.

Kaynaklar

Acar, Sedef. "Tapestry' Geleneğinden Lif Sanatına Geçiş Sürecinde Jagoda Buic ve Sanatsal Çalışmaları". Yedi: Sanat, Tasarım ve Bilim Dergisi 9, (Haziran 2013): 53-54.

Akçacı, Hilal. Arts and Crafts Akımı: Bir Başkaldırı Hareketi. Söylenti Kültür Sanat- Edebiyat Dergisi. (Kasım 2023): 25.

Aslanapa, Oktay. Türk Halı Sanatı'nın Bin Yılı. İstanbul: Eren Yayıncılık, 1987.

Antmen, Ahu. 20.Yüzyıl Batı Sanatında Akımlar. İstanbul: Sel Yayıncılık, 2008.

Begiç.H. N. (20017). Türk Keçecilik Sanatı. Ankara. Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı

Eberhard, Wolfram D. (1996). Çin' in Şimal Komşuları. (N. Uluğtuğ, Çev.). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Diyarbekirli, Nejat (1977). Türk Tarihi II. Kitap. Ankara: Yaygın Yüksek Öğretim Kurumu.

Gür Üstüner, Semra. "Tekstilde Sanat ve Tasarımın Endüstri ile Buluşması: Bauhaus Dokuma Atölyesi. Sobider. Sosyal Bilimler Dergisi "5.19", (Ocak 2018):235-252.

Taylan, Mine. Dokuma Resim (Tapestry) Sanatında Mustafa Aslıer Örneği. Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi "10.4", (Ekim 2023): 1307-1330.

İnternet Kaynakları

URL-1: Abakanowicz, Magdalena. "İplik ve Halatların Her Bir Karmaşası" (19 Ocak 2023) (19 Şubat 2025). https://a-place-called-space.blogspot.com/2023/01/magdalena-abakanowicz-every-tangle-of.html

URL-2: Hicks, Sheila. "Kitapçık" (10.10.2024-23.02.2025) (19 Şubat 2025). https://www.kunsthalle-duesseldorf.de/en/exhibitions/sheila_hicks_en/

URL-3: Gardner, Andrew. "Sheila Hicks" (19 Şubat 2025). https://www.moma.org/artists/2631-sheila-hicks

URL-4: Art Instıtvte Chıcago. "Lenore Tawney" (19 Şubat 2025). https://www.artic.edu/artists/36890/lenore-tawney

URL-5: Zeisler, Claire. "Weavings, and Artifacts from her Collection" (09 Ekim 1962-06 Kasım 1962) (19 Şubat 2025). https://renaissancesociety.org/exhibitions/228/claire-zeisler-weavings-and-artifacts-from-her-collection/

URL-6: Metz, Stephanie. "Linkedin" (19 Şubat 2025). https://www.linkedin.com/in/stephanie-metz-08921112

URL-7: The Alameda Artworks. "Meet Stephanie Metz- Sculptor" (19 Şubat 2025). https://www.thealamedaartworks.org/post/meet-stephanie-metz-sculptor

URL-8: Buder, Sarah. "Artist Lucy Sparrow's Latest Creation…" (03 Ekim 2019) (19 Şubat 2025). https://www.afar.com/magazine/lucy-sparrows-felt-delicatessen-on-6th-opens-at-nycs-rockefeller-center

URL-9: Smithsonian American Art Museum. "Norma Minkowitz". (20 Şubat 2025). https://americanart.si.edu/artist/norma-minkowitz-3351

URL-10: Zone One Arts. "Norma Minkowitz". (20 Şubat 2025). https://zoneonearts.com.au/norma-minkowitz/

URL-11: Cultural Alliance. "Norma Minkowitz". (20 Şubat 2025). https://culturalalliancefc.org/member/norma-minkowitz/

URL-12: Smithsonia American Art Museum. "Norma Minkowitz". (20 Şubat 2025). https://americanart.si.edu/artist/norma-minkowitz-3351

Görsel Kaynakça

Resim 1: https://en.wikipedia.org/wiki/Linen#/media/File:Linen_cloth.jpg Erişim: 19.01.2025.

Resim 2: https://tekstilsayfasi.blogspot.com/2017/04/dunyanin-en-eski-kumaslari.html Erişim: 19.01.2025.

Resim 3: https://aktuelarkeoloji.com.tr/kategori/aktuel/2300-yillik-pazirik-kugusu-neyi-sembolize-ediyor. Erişim: 07.01.2025

Resim 4: https://www.horsenation.com/2015/02/09/the-first-women-warriors-on-horseback/. Erişim: 07.01.2025
Resim 5: https://x.com/tarihenstitu/status/1755990511700062311?mx=2
https://forteliber.com/antik-turk-haliciliginin-saheseri-pazirik-halisi Erişim: 19.01.2025
Resim 6: https://x.com/tarihenstitu/status/1755990511700062311 Erişim:19.01.2025
Resim 7: https://mymodernmet.com/famous-tapestries/ Erişim: 31.01.2025
Resim 8: https://www.khanacademy.org/humanities/ap-art-history/early-europe-and-colonial-americas/medieval-europe-islamic-world/a/bayeux-tapestry Erişim: 31.01.2025
Resim 9-10: https://www.nationaltrustcollections.org.uk/article/tapestries-guide Erişim 21.01.2025
Resim11: https://hasankemalk.substack.com/p/komur-ve-sanayidevrimi?utm_campaign=post&utm_medium=web Erişim: 30.01.2025
Resim12: https://www.muhendisbeyinler.net/sanayi-devrimi-nedir/ Erişim: 30.01.2025
Resim 13-14: https://www.soylentidergi.com/arts-and-crafts-akimi-bir-baskaldiri-hareketi/ Erişim: 30.01.2025
Resim 15: https://www.atahangokturk.com/blog/arts-and-crafts/ Erişim: 31.01.2025
Resim 16: https://www.soylentidergi.com/arts-and-crafts-akimi-bir-baskaldiri-hareketi/ Erişim: 31.01.2025
Resim 17: https://www.behance.net/search/projects/gunta%20stolzl?locale=tr. Erişim: 02.02.2025
Resim 18:
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Anni_Albers_%281899%E2%80%931994%29,_Design_for_a_Silk_Tapestry,_1926.jpg Erişim: 02.02.2025
Resim 19: https://www.ernst-von-siemens-kunststiftung.de/objekt/marcel-breuer-und-gunta-stolzl-afrikanischer-stuhl-1921.html Erişim: 02.02.2025
https://www.guntastolzl.org/Works/Bauhaus-Weimar-1919-1925/Weimar-Chairs-with-Marcel-Breuer/i-d5BVrvz Erişim: 02.02.2025
Resim 20: https://art4arte.wordpress.com/2013/12/26/jagoda-buic-a-trieste/ Erişim:19.01.2025
Resim 21: https://a-place-called-space.blogspot.com/2023/01/magdalena-abakanowicz-every-tangle-of.html Erişim: 22.02.2025
Resim 22: https://uclpimedia.com/online/magdalena-abakanowiczs-every-tangle-of-thread-and-rope-at-tate-modern-by-emily-whitchurch Erişim: 22.01.1025
Resim 23: https://www.ngv.vic.gov.au/triennial/artists-designers/sheila-hicks/ Erişim: 19.01.2025.
Resim 24: https://www.gazette-drouot.com/en/article/sheila-hicks-art-and-material/40620 Erişim 19.01.2025
Resim 25: https://www.moma.org/collection/works/2267 Erişim: 22.01.2025
Resim 26: https://lenoretawney.org/wp-content/uploads/2019/10/7.-Lenore-Tawney-The-Bride-Has-Entered-1982.jpg. Erişim: 22.01.2025
Resim 27: https://smartcollection.uchicago.edu/people/402/claire-zeisler Erişim: 23.01.2025
Resim 28: https://www.instagram.com/ambassador_ryan/p/DCnPX73O8A4/Erişim:19.01.2025
Resim 29: https://www.artic.edu/artworks/56108/red-preview Erişim: 19.01.2025
Resim 30: https://www.artsy.net/artwork/stephanie-metz-hanging-pod-soft-serve Erişim: 23.01.2025
Resim 31: https://pokate.com/2009/06/08/stephanie-metz-weird-mutant-needlefelt/ Erişim: 23.01.2025
Resim 32: https://svos.org/product/trio-of-teddy-bear-skulls Erişim: 23.01.2025
Resim 33: https://www.instagram.com/stephanie_metz_sculpture/p/DFsxG3DPprJ/?img_index=1 Erişim: 23.01.2025
Resim 34: https://www.cover-magazine.com/2014/08/01/felt-cornershop/ https://lyndseyingram.com/viewing-room/7-lucy-sparrow-bourdon-street-chemist/ Erişim: 20.01.2025
Resim 35: https://www.afar.com/magazine/lucy-sparrows-felt-delicatessen-on-6th-opens-at-nycs-rockefeller-center Erişim: 20.01.2025
Resim 36: https://www.invaluable.com/auction-lot/norma-minkowitz-am-1937-zenith-nadir-75-c-08c4fac911 Erişim: 20.02.2025
Resim 37: https://www.interweave.com/article/crochet/norma-minkowitz-life-fiber-arts Erişim: 20.01.2025
Resim 38: https://browngrotta.com/artists/norma-minkowitz Erişim: 20.01.2025
Resim 39: https://collections.artsmia.org/art/125147/flight-norma-minkowitz Erişim: 20.01.2025
Resim 40: https://zoneonearts.com.au/norma-minkowitz/ Erişim: 20.01.2025
Resim 41: https://judytadman.wordpress.com/tag/judy-tadman/ Erişim: 20.02.2025
Resim 42: https://judytadman.wordpress.com/wpcontent/uploads/2011/10/figure_01.jpg Erişim: 20.01.2025
Resim 43: https://artyarn.blogspot.com/2012/04/judt-tadman.html Erişim: 20.01. 2025

Ulakbilge
Sosyal Bilimler Dergisi

THE HISTORICAL EVOLUTION OF TEXTILE ART AND ITS TRANSFORMATION INTO THREE-DIMENSIONAL ARTISTIC EXPRESSION IN THE CONTEXT OF FIBER ART

Nevzat Atalay

ABSTRACT

Throughout the evolutionary process of textiles, humanity has developed knitting and weaving techniques that initially began with primitive methods, gradually incorporating artistic features into the textiles produced. Examples of such textiles, like the Pazyryk Carpet and later Tapestry carpets, represent stages along the path to fiber art. With the Industrial Revolution, machine production replaced these craft-based productions. This shift inevitably diminished the influence of handcrafted textiles to a great extent. The decline of craft production in textiles and the rise of industrial production led to the argument that industrialization distanced art from society, resulting in a lack of aesthetic refinement. In response, the idea of collaboration between industrial production and craftsmanship emerged. This concept materialized through movements such as the Arts and Crafts movement and later the Bauhaus School, giving rise to the notion of the designer-artist. From the second half of the 20th century onward, and particularly from the 1960s, there was a surge in the search for new forms of artistic expression. Artists, seeking greater freedom and stronger means of self-expression, turned not only to industrial materials but also to traditional techniques and materials. Both Arts and Crafts and Bauhaus textile artists focused on liberating their art by exploring the production techniques and material possibilities of textiles. This movement paved the way for Fiber Art from the 1960s onward. Some artists, taking advantage of the volumetric and textural properties of textiles, used traditional textile production techniques such as knitting, weaving, and felting as expressive tools in their art, creating three-dimensional sculptural applications.

Keywords: Textile, Bauhaus School, Sculpture Art, Arts And Craft, Knitting, Weaving, Felt